

Людмила АРХИПЕНКО,
кандидат філологічних наук, доцент,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ВЕРТИКАЛЬ: ЯК МОВА СТРУКТУРУЄ ЦИФРОВУ РЕАЛЬНІСТЬ

Сучасний світ, що пульсує технологічним прогресом, неможливо уявити без диджитал-процесів. Україна перетворила цифровізацію на державну доктрину. Розпочавши з ідеї в 2018-му та отримавши профільне міністерство в 2019-му (Міністерство цифрової трансформації України), держава до 2026 року побудувала одну з найбільш передових GovTech-систем у світі. Науковий, державно-управлінський та публіцистичний дискурси стрімко наповнилися термінологією, пов'язаною з глобальним технологічним поступом. За спостереженнями Т. Осіпової, саме «екстралінгвальні чинники (швидке впровадження та вдосконалення новітніх технологій, посилення загального потоку інформаційних та технологічних оновлень, активне проникнення процесів цифровізації в усі сфери суспільного життя) зумовлюють оперативне засвоєння нових понять мовцями та використання нової термінології поза межами наукового й професійного спілкування <...>» (Осіпова, 2025: 699).

У часи всебічної цифровізації суспільства, особливого значення набуває дослідження спеціальних лексичних систем, оскільки понад 80 % лексичних новотворів припадає саме на наукові й професійні сфери, «<...> ігнорування в мовознавчих дослідженнях спеціальної лексики призведе до неповного, усиченого відображення мовних складників, із обірваними зв'язками між окремими шарами лексики» (Архипенко & Мельник, 2023: 632). Спільна семантична основа й зовнішня схожість номінацій цієї сфери потребують уважності, оскільки вони не завжди синонімічні й позначають принципово різні етапи та рівні технологічного освоєння дійсності, а відтак потребують чіткої лінгвістичної делімітації.

Аналіз тріади ключових одиниць – *оцифрування, цифровізації та цифрової трансформації* – у терміносистемі цифрового суспільства, що виструнчується в українському спеціальному лексиконі й засвідчує «<...> безпрецедентне зростання кількості неологізмів у мові, які в основному позначають спеціальні термінологічні поняття» (Архипенко, 2020: 112), доцільно здійснювати комплексно: крізь призму їхнього етимологічного походження, словотвірних моделей, сполучуваності та рівня абстракції семантичного ядра. Такий підхід дозволяє побачити, як мова не лише називає, а й ієрархізує нову цифрову реальність.

Гене́за досліджуваного термінологічного поля виводить нас до лексеми ‘*цифра*’. Її історія – це шлях від ідеї порожнечі до всеохопності. Слово потрапило до нас з латинської мови (*cifra*) через польську (*cyfra*), але його першоджерело – арабське *ṣifr* (صفر), що означало ‘порожній’ або ‘нуль’. Ця початкова ‘порожнеча’ в сучасному світі стала фундаментом для бінарної системи кодування (0 і 1), яка тепер слугує універсальним способом передачі будь-якої інформації. Аналізуючи похідні терміни, помічаємо, як їхня структура відображає зростання складності: корінь визначає сам код, а форманти (префікси й суфікси) додають інформацію про його рух, розмір та місце в системі.

На найнижчому рівні ієрархії перебуває термін *оцифрування*. Це віддієслівний іменник, утворений за класичною українською префіксально-суфіксальною моделлю *о-* + *цифр* + *-уванн-я*. Префікс ‘*о-*’ вказує на те, що дія охоплює об’єкт повністю, а суфікс ‘*-ування*’ означає саму операцію. У семантичному аспекті це суто технічна маніпуляція: переведення аналогового сигналу чи фізичного носія в цифровий формат без корекції змісту чи функцій об’єкта. Цей термін має найнижчий рівень абстракції та чітко обмежену сферу застосування – інженерію, архівну справу та технічну підтримку.

Наступний крок термінологічної еволюції вже на системному рівні – *цифровізація*. Слово утворене від прикметникової основи *цифровий* за допомогою суфікса *-ізація* (від лат. *-izatio*), що традиційно слугує для позначення масштабних процесів або переходу до нового системного стану. Якщо попередній етап описував роботу з даними, то цей описує зміни в методах роботи. Лінгвістично це підтверджується високою валентністю слова: воно активно поєднується з назвами різних соціальних сфер (освіти, медицини, державного управління тощо – *цифровий освітній контент*, *цифрова діагностика*, *цифрові публічні послуги*). Технологія виступає не просто інструментом, а середовищем, що змінює саму логіку взаємодії. Цей термін має середній рівень абстракції, оскільки охоплює сукупність багатьох актів оцифрування, підпорядкованих системній меті.

Стратегічний рівень вимагає парадигмальної перебудови й повного переосмислення. Найвищий рівень узагальнення представлений аналітичним терміном ‘*цифрова трансформація*’. Це слово, що прийшло до нас з латини (*trans-* – пере- та *formati* – утворення), буквально означає ‘перетворення’ або ‘зміна форми’ і маркує в науковому дискурсі докорінну якісну перебудову. Важливо розуміти, що акцент зроблено саме на зміні форми, тобто структури, організації чи суспільства. На відміну від простої цифровізації, яка може бути лише автоматизацією вже наявних процесів, трансформація означає створення чогось абсолютно нового, принципово інших моделей роботи (*цифровий двійник* (*digital twin*), *цифрова екосистема* тощо). Це термін найвищого рівня абстракції, що позначає світоглядний зсув, де цифрові технології стають не просто додатком, а серцевиною всієї системи.

Отже, наші спостереження дозволяють вибудувати чітко структуровану термінологічну вертикаль, у якій *оцифрування, цифровізація та цифрова трансформація* утворюють цілісну *тріаду* концептів, яка відображає еволюцію від первинної технічної дії до глобальної стратегічної мети. Мовна форма кожного з цих термінів не просто позначає явище, а й розкриває його глибинний зміст та функціональну роль у конструюванні нової реальності. Чітке розмежування цих понять засадниче для забезпечення прецизійності наукового дискурсу й запобігання смисловій дифузії в професійному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

Архипенко, Л. М. (2020). Термінологічна лексика в економічному дискурсі (на матеріалі інтернет-видання «Економічна правда»). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 31(70), № 2, Ч. 1, 112–118. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-1/20>

Архипенко, Л., Мельник, П. (2023). Професіоналізми й номенклатура в складі української термінологіки інформаційного права. *SLAVIA ORIENTALIS*, LXXII(3), 631–644. DOI: 10.24425/slo.2023.147524

Осіпова, Т. Ф. (2025). Термінологіка цифрової економіки в медіатекстах: функціональний аспект. *Вісник науки та освіти*, 10(40), 692–701. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10\(40\)-692-701](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-692-701)

